

Vällingklockan vid
Brinkens museum

Njut av sommaren!

- syrenerna blommar i Orregårdens trädgård

Ordförandens tankar

Detta år firar vi Malax kyrkosockens 400 års jubileum. Vi uppmärksammar detta i olika sammanhang i vår verksamhet i föreningen under årets gång. Tillsammans med kommunen och kyrkan har Malax museiförening planerat och samordnat olika evenemang, vid vilka 400 års jubileet betonas.

Vid **hembygdsdagen** den 8 juli på Brinkens museum är professor Nils Erik Villstrand inviterad som festtalare. Han kommer att i sitt föredrag att belysa Malax sockens 400-åriga historia ända från 1600-talets början.

Vi kommer jubileumsåret till ära att ordna en del utställningar av museets föremål för att allmänheten bättre skall kunna stifta bekantskap med dem.

Vid Kvarkens båtmuseum finns de flesta båtar och föremål permanent utställda och mera utrymmen byggs till i sommar när Herrgårds lada återuppbyggs vid båtmuseet.

Den 16 juni ordnas för andra året i följd evenemanget **Båtens dag**. I år är tonvikten lagd på säljakt, som historiskt sett haft en mycket stor betydelse för vår region. Representanter för Kvarkenrådets säljprojekt och Svenska Österbottens Jaktvårdsdistrikt deltar i evenemanget och belyser säljakten ur dagens perspektiv.

Söndagen den 5 augusti firas **Blommornas dag** på eftermiddagen vid Brinkens hembygds-museum. Samma dag firas Malax församlings 400-års jubileumsfest med besök av biskop Gustav Björkstrand.

Den 9 september firas **dagen för Europas byggnadsarv vid Sockenmagasinet**. Då kommer byggnaden att förevisas för allmänheten och folk kommer att ges möjlighet att se den invändigt.

Museiföreningen äger det gamla Krono-magasinet, som är byggt år 1754. Det torde därmed vara den äldsta byggnaden i Malax. Föreningen har planer på att skonsamt inreda och tillvarata byggnaden och göra den till en fungerande utställningslokal för olika ändamål.

Redan nu har den gamla stentrappan återställt med vägmyndigheternas benägna bistånd och restaureringsarbetet kommer att fortsätta i takt med att finansieringen kan ordnas.

Den hela tiden alerta lokalhistoriska sektionen inom föreningen har utgett en ny upplaga av Helmer Smeds bok, *Malaxbygden*, vilken första gången trycktes år 1935.

Denna efterfrågade klassiker har sedan länge varit slutsåld och mycket svåråtkomlig. Genom detta nytryck ges malaxborna, både här hemma och i förskingringen, möjlighet att läsa om sin kära hembygds historia, dess bebyggelse och hushållning.

Boken finns redan nu att köpas på de sedvanliga ställena där föreningens böcker brukar saluföras.

Verksamheten inom föreningen kommer att trots ordförandeskiftet fortgå i samma banor som hittills. Det är lätt för en ny ordförande att ta över ordförandeskapet i styrelsen tack vare det kunnande och den erfarenhet, som finns samlad i denna styrelse. Det är dessa eldsjälares förtjänst att föreningen är från år kunnat utvecklas och drivas vidare.

Det känns också bra att kunna lämna över sekreterarsysslan till Gunnel Smulter, som redan hunnit bli varm i kläderna och med liv och lust går in för sitt uppdrag i föreningen.

Tack vare dessa styrelsemedlemmars och talkoarbeters insatser kan föreningens verksamhet fortgå. Utan dessa frivilliga styrelsemedlemmars och talkoarbeters gratis insatser skulle vår förening snabbt dö ut.

Men genom ett levande intresse för hembygden och dess dokumentation har dessa människor genom åren gjort fantastiska insatser för att eftervärlden skall kunna ta del av hur våra förfäder levde och upplevde saker och ting i sin hembygd under vardag och fest.

Det känns bra att i dag kunna vara en medlem av detta fina arbetslag!

Till sist tillönskas alla föreningsmedlemmar en trevlig sommar!

Gustav Smulter

Sockenmagasinets trappa är restaurerad! Den gamla trappan som vid vägbygge på 1970-talet grävdes bort, är åter på plats. Här invid planerar fr. v. Vidar Björknäs, ordf. Gustav Smulter, Per-Ola Damsten och Nils Sund återuppbyggnaden, 29 mars. Några veckor senare var trappan klar, med nytt räcke tillverkat av Lars-Erik Hallbäck enligt gamla modellen. På Europas byggnadsarvsdag den 9 september kl 13 hålls Sockenmagasinet, *Kruunboode*, öppet för allmänheten.

Full fart på sommarsäsongen

Vill man så kan man se den förnämligt genomförda **arkivkliniken** i slutet på mars som en tjuvstart på museiföreningens alltid särskilt aktiva sommarhalvår.

Sedan dess har arbetena på musei-områdena hunnit ta god fart. Museirådgivaren Kaj Höglund besökte **Brinken** i april och diskuterade vissa underhållsåtgärder beträffande byggnaderna, inte minst beträffande Orregårdens fähus, som kommer att istandsättas och inredas för lämpligt ändamål. Ett annat högaktuellt bygge är Kronomagasinet nära påstgårdens, som i maj fick sin stentrappa med dithörande räcke snyggt restaurerad, och efter hand skall inredas för museibruk. Utöver de permanenta utställningarna på Brinken (inkl. en modifierad version av de två senaste årens arkeologiställning) kan man nu, delvis som ett led i kommunjubileet, beskåda en specialexpo av gamla tiders kläder och andra textilier i Tufvasgården, och en bildkavalkad av gamla fotografier.

Vid **Kvarkens båtmuseum** är verksamheten i full gång: Båtens dag-arrangemangen har förberetts (se program invid), nya utställningar uppsatts, byggnader och område har vårstädats, Herrgårds lada återuppförs (bild t.h.), flera gruppbesök har gjorts vid museet och fina donationer har erhållits ...

Foto: Gunnel Smulter

Till lärorika och stämningsfulla strövtåg inbjuder **Fäbodstigen** i Molapne och **Järn-åldersleden** i Nissashaga i Storsjön. Ett slags säsongstart för den senare var det när dryga dussinet intresserade den 4 juni genomtågde leden, anförda av guiden Siri Hagback (andra fr. v. på bilden ovan) och förföljda av myriader blodtörstiga krankar.

Föreningsordförande Smulter kommer att skaffa sig ett par får och generöst deponera dem som gräsbetande miljövärdare i Nissashaga – måtte inga vargar sabotera projektet!

Beträffande publikenemangen (se ordförandens spalt ovan) upprepas det lyckade försöket med Båtens dag från i fjol, och helt nytt för i år är ett allsångstillfälle, som under medverkan av **Visans Vänner** ordnas på **Brinken söndagen 15.7. kl 14.**

Den **lokalhistoriska verksamheten** löper ju året runt, men även här har vi ett mera synligt sommarinslag i och med nyutgåvan av Helmer Smeds avhandling *Malaxbygden*, som just nu distribueras till försäljningsställena. Nästa uppgift för historiksektionen torde bli att förbereda publicering av en samling kåserier av Torsten Lindgård, från vars födelse det i år gått 100 år.

PROGRAM - lördag 16 juni 2007 - BÅTENS DAG

13.00–18.00 Båtmuseet är öppet

14.00 **Hälsning** Gustav Smulter, ordf. Malax museiförening

14.15 **Gränslöst om säl** Anita Storm, Kvarkenrådet

PRESENTATIONER

13.00-18.00 **Utställningen Gränslöst om säl** består av **kreationer** tillverkade av sälskinn och -ben med inslag av smide, trä och silver. Modern **säljägerutrustning**.

15.00 **Flåning av säl**. Förevisning av **sälskinnsgrävning**.

Smakprov av **sälkött**.

UTSTÄLLNINGAR (13.00-18.00)

Österbottenska allmogebåtar: 118 bilder (1922–1931) från Folkkultursarkivet

Österbottenska båtritningar: 54 ritningar (1930–1931) från Folkkultursarkivet

Malax konstklubb: tavelutställning (försäljning)

Lars-Göran Söderholm: målade och snidade tavlor/föremål (försäljning)

Storryssja, båtar och "pikkakälkar" utställda på gräsplan

Båtmuseets permanenta utställningar

Båtmuseets båtar, båtmotorer, och föremål i 10 byggnader. Fiskarstuga.

ÖVRIGT (13.00–18.00)

Bokförsäljning, dialektordsinsamling, gissningsbräde, lotteri

SERVICE (13.00-18.00)

Kaffeservering - Fiskförsäljning: Lenas Fisk.

Välkommen! - Kvarkens båtmuseum / Malax museiförening

Ur *Hufvudstadsbladets Riksupplaga*.
Lördag 29 sept. 1934.

Malax.

Forngravarna, som i Malax finnas till ett antal av över hundra, besöktes under den gångna veckan av arkeologen dr Äyräpää från nationalmuseet i Helsingfors. Härvid kompletterades den av kommissionslantmätare K. Lönnbohm år 1898 upprättade förteckningen och kartan över forn lämningar i Övermalax ävensom dr A. O. Heikels och ingenjör A. Lönnbohm sedermera gjorda anteckningar. Trots att dr Äyräpää sålunda hade jämförelsevis tydliga kartor till hands, var det mångestades på orten svårt att ordentligt kunna komplettera anteckningarna, emedan det var nästan omöjligt att erhålla vägvisare. Vid Svartsulo och Langerskogen anträffades flera gravkummel än vad förteckningarna utvisade, och likaså torde det i Fälisbränno finnas tre kummel i stället för antecknade två. Det tredje har vid särskilda byggnadstillfällen under sekelskiftet plundrats på stenarna, varför det för närvarande är jämnat med marken. I Langerskogen finnas sju gravkummel med knappt femtio meters mellanavstånd.

Några alldeles orörda gravkummel påträffades inte. Alla ha de varit föremål för ortsbefolkningens intresse och mer eller mindre uppkastats i mitten. Ännu för ett

femtio år sedan var det brukligt att varje midsommarnatt leta efter "drakgömmor" i forngravarna. I detta sökande deltog även åldringar, men resultaten torde varje gång ha blivit lika med intet. Grävningarna företogs inte djupt nog. I Junkarsbränno bortsläpades stenarna från en forngrav till byggnadsändamål ända tills man en junidag år 1901 utan vidare grävningar började finna gamla vapen mellan stenarna.

Endast ett fåtal av forngravarna på orten ha blivit undersökta. De senaste undersökningarna leddes av prof. Hackman och företogs sommaren 1917. De föremål som påträffades i gravarna beräknas vara 1300–1400 år gamla. Intresse finns nog bland ortsbefolkningen, men brist på medel och arkeologer har gjort, att vidare grävningar icke kunnat företagas.

Fornfynd erhöll dr Äyräpää även vid sitt besök på orten. Av Karl Lågas erhöles en krossten (kvarnsten) av mycket sällsynt slag. Dessutom erhöles ett hemtillverkat sågblad med ursprung från 1700-talet.

Tvenne särskilda flintstenar (eldstenar) ha påträffats på orten för endast en kort tid sedan. Den ena påträffades av August Stenman i dennes åker och den andra av Otto Strömberg i backslutningen vid Hallonsulo.

Avskrivet 11.02 2007 av Siri Hagback
(August Stenman bodde i Havras)

För ett sekel sedan

Malax 400-årsjubileum gör det aktuellt att blicka tillbaka i sekelcykler på kommunens historia, och det är då tacksammast att nöja sig med ett jämnt hundraårigt bakåtperspektiv, eftersom vi från 1907 redan har tillgång till bevarad massmediarapportering om angelägenheter både i den större och mindre världen. Låt oss se litet på livet i bygden under förra halvan av det nämnda året, främst utgående från notiser i Vällinglockans något äldre tidningskolleger Vasabladet och Wasa-Posten.

Allmänt vållade **tsarens maktutövare** den tiden fortfarande mycken förtret med både frihetsbegränsande och -berövande åtgärder, men det tidigare förryskningstrycket hade lättat avsevärt, och de ekonomiska konjunkturen i landet var på uppåtgående. Otrygghetsfaktorer i vardagstillvaron var enstaka kringstrykande vargar och ännu fler kringstrykande snattare och tjuvar – också direkt stråtröveri förekom. Kriminaliteten i Malax tycks ändå ha varit rätt beskedlig. En bysbo tillgrep visserligen två tomma limonadkorgar och straffades efter denna fjärde resans stöld i januari med 2 års tukthus och 10 års förlust av medborgerligt förtroende, men senaten beordrade efter bara några månader att mannen omedelbart skulle frigges. Bondedottern Berg från Malax blev vid en mjölkförsäljningsresa bestulen på 65 mk i Vasa, och den minderårige tjuven dömdes ”att bevisligen agas av föräldrarna, eller om så icke sker på vederbörande myndighets försorg”.

Av Malax drygt 4.500 invånare vistades ca 900, närmare 20 %, som **emigranter i Amerika**. Vad detta ekonomiskt innebar försökte M. Edvin Udd i en av Wasa-Posten förmedlad kalkyl beräkna, med hjälp av diverse fakta och antaganden om intäkter och kostnader. Resultatet blev nedslående: de förluster emigrationen åsamkade kommunen kunde uppskattas ”till hundra tusenden” i dåtida finska mark.

Årets stora händelse i den nationella politiken var framröstandet i mars av **den första folkvalda lantdagen, med allmän och lika rösträtt för både män och kvinnor** – ett för sin tid anmärkningsvärt demokratiskt valsystem. I Malax både röstades och propagerades det flitigt i synnerhet för den s.k. Petalaxlistan ”Fosterlandets väl”, och man bidrog till att från den listan få Helsingforsdoktorerna Estlander och Neovius invalda. Den livliga valdebatten skall delvis ha inneburit ett beklagligt nedsvärande av andra listor, t.ex. nykterhetsfolkets och de obesuttnas. ”Hvile alla agitatorer på sina synder!”, avrundar Malaxkorrespondenten.

Av konkreta samhällsangelägenheter hade frågan om en **förbudslag mot alkohol** börjat komma alltmer i förgrunden. När SFP:s

Amanda Orre (1881–1958)

lokalavdelning den 21 april skulle ta ställning i saken blev debatten ”liflig, mot slutet t.o.m. het”. Somliga hänvisade till ”folkets omogenhet”, andra hävdade ”den personliga friheten”, men slutresultatet blev i alla fall en resolution där man önskade att regeringen snarast måtte genomdriva ett förbud mot tillverkning, införsel och försäljning av berusande drycker.

Ungdomsföreningen hade 99 medlemmar, valde frk Olivia Ahlbäck till ny ordförande och besvärades av trög aktivitet. Mera livligt verksam var t.ex. Marthaföreningen, som vid sitt årsmöte bl. a. redovisar en mängd möten vilka alla ”ha börjats och avslutats med psalmsång och bön”, och räknar upp en mängd folkbildande insatser med utdelning av böcker och skrifter samt föredrag om allt från nationalekonomi och emigrationsproblematik till barnkläder och hönsskötsel. Inom ramen för ett slags 4 H-liknande Marthaverksamhet omnämns särskilt hur frk A. Orre lärt barn att odla egna äppor och även annars bistått

Torsten Lindgård 1933, 26 år gammal.

befolkningen vid anläggande av trädgårdar, lövsalar och jordgubbsland samt sålt frökollektioner, plantor och bärbuskar. Det rör sig här om **Amanda Orre**, den äldsta av de fyra döttrarna på Orregården. Hon fick både trädgårds- och hushållsutbildning och blev småningom själv hushållslärare på Kronoby folkhögskola med bl. a. Johannes Klockars som kollega. Säkert spelade hon en nyckelroll också vid anläggandet av de odlingar nedanför Orregården, som numera i form av musei-trädgård är en av huvudattraktionerna på Brinken-området.

Vill man ännu nämna en enskild person med anknytning till första halvåret 1907, kan man notera att **Torsten Lindgård** föddes den 28 februari. Vi firar alltså i år ett hundraårsminne av denne förenings- och kulturaktivist, inför eftervärlden kanske mest känd för de många Malaxnotiser och kåserier han skrev i Vasabladet, oftast under signaturen T-n och Adam.

Hemtrevliga ljud från förr

Kaffekvarnens knastrande då veven dras runt
Det plötsliga fräsandet då pannan kokar över

Spinnrockens jämna surrande då mor spinner garn
Vävtolens dunk-dunkande då väven växer fram.

Brasans pigga sprakande i spisen som värmer
Kardornas skrap-skrapande då ullens reds ut

Brödfornens mjuka skärande i rågbrödsdegen
Brödnaggens pick-pickande och brödspadens drag

Kakelugns-spjällets öppnande och luckornas skrammel
Det skarpa knäppandet då de åter stängs fast

Av nutidens snurrande vad minns våra barnbarn
då de, gamla och grånande, funderar tillbaka?

Brita Nordström, 2005

MALAXBYGDEN äntligen i nytgåva!

Petalaxynglingen och blivande geografi-professorn Helmer Smeds doktorende 1935 på avhandlingen *MALAXBYGDEN*, med de två undertitlarna *Bebyggelse och hushållning i södra delen av Österbottens svensksbygd* och *En studie i människans och näringslivets geografi*. Arbetet på drygt 400 sidor beskriver i text, bilder, sifferstatistik och kartframställningar Malaxnejdens fysiska geografi, och visar med fokus på "Primärmaalax" och Bergö hur nejden ända från 1500/1600-talet och framåt utvecklats ifråga om befolkning och bebyggelse, levnadsbetingelser och näringsliv.

Boken är av stort intresse för både fackfolk och lekmän och borde ha ett självskrivet utrymme i varje Malaxnejdsbos bokhylla. Men den ursprungliga upplagan var liten och efterfrågan gjorde snabbt slut på den, med

Ta kontakt!

Närmare uppgifter om medlemskap, talkoarbeten, donationer m.m. ger **styrelse-medlemmarna 2007:**

Gustav Smulter (**ordf.**) 322 1961
Karl-Gustaf Dahlsten (**viceordf.**) 365 4371
Vidar Björknäs 365 1297
Britt-Helen Flemming (**kassör**) 365 4572,
Siri Hagback 365 4344
Gunnel Smulter (**sekr.**) 3477356, 3654595
Göran Strömfors (**båtmus. sekr.**) 365 1123
Nils Sund 365 4152
Inga Österblad 365 1808

Leif Finnäs (adjungerad) 365 1063

Vid museernas öppethållning:

Brinkens museum 365 1913,

Kvarkens båtmuseum 365 1933

Internet: <http://malax.museum.fi>

Vällingklockan. Juni 2007.

Redaktör: Leif Finnäs. **Layout** och nutida musei-bilder (om ej annat nämns): Göran Strömfors/
Malax museiförenings bildsamling.

påföljd att det redan i många årtionden varit mycket svårt att skaffa sig avhandlingen. En särskild förgärlighet har varit att de exemplar man kunnat hitta på antikvariat och vissa bibliotek ofta saknat de ursprungligen bifogade separata kartorna som med stor noggrannhet placerar ut inte bara råar, gränser och land- och vattenfarleder, utan också gårdar och olika typer av byggen (prästgårdar, soldattorp, kvarnar, sågar mm) i Bergö och Malax under de senaste århundradena.

Behovet av en nytgåva har alltså länge varit uppenbart, och de första mer konkreta planerna i den vägen smiddes redan för 20 år tillbaka. I följd åtog sig så Malax museiförening att, på ett initiativ från kommunhistorik-kommittén och med stöd från kommunen och andra finansieringskällor, utge *Malaxbygden* i faksimilupplaga, och resultatet av det projektet har nyss landat på försäljningsdiskar i kommunen och i vissa bokhandlar.

Den digra och detaljspäckade boken inbjuder väl inte precis till avkopplande sträckläsning i sommarhängmattan. Bäst närmar man sig den kanske genom att bläddra i den som man brukar göra i ett ställvis mer och ställvis mindre intressant uppslagsverk, varefter man med mera systematik och djupare begründan kan arbeta sig igenom den i lämpliga portioner. Ingen må tro att det rör sig om någon alltför snävt geografivetenskaplig framställning. Opponenten vid Smeds disputation 1935 klagade faktiskt över att arbetet till stor del egentligen inte var någon riktig geografisk avhandling utan mera gällde hembygds historia och de agrara levnadsförhållandenas lokala utveckling, dvs just sådana områden som torde intressera vanliga österbottiska läsare!

Bli medlem! Museiföreningens medlemsantal är nu strax över 200. Men vi kunde vara betydligt fler med den livliga verksamhet vi har. Du som känner intresse för vår verksamhet – bli medlem! Du som redan deltagit i vår verksamhet – bli medlem!

Medlemsavgiften är även år 2007 endast 7 euro, liksom de senaste åren. För denna fås information om verksamheten via *Vällingklockan* två gånger per år (i maj-juni och i

Notiser

Loppis

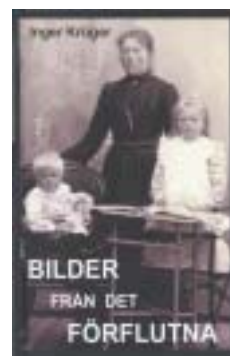
Loppmarknad hålls vid Brinkens museum varje måndagkväll kl. 18–20 i juni och juli i fåbodens sommarfähus. Välkommen!

Hemsida

Kolla vår uppdaterade hemsida på Internet:

<http://museum.malax.fi> På sidan finns närmare information om våra museiområden, årsbroschyr (bifogad i utskicket av denna *Vällingklockan*), Båtens dag -info samt alla våra böcker och andra tryckalster som saluförs. Priser och kontaktuppgifter finns.

Hemsidan kommer att förnyas och utvecklas till nästa år. Arbetet är redan påbörjat.

Bilder från det förflutna

Är det viktigt att känna sin egen historia? Ja, menar Inger Krüger när hon forskar kring varför morfar Isak aldrig återvände från Amerika, sedan han efter hustruns död i lungsjuk emigrerat och lämnat barnen hos sin svägerska. I en särskild reseberättelse från USA skildras också hur hon och sonen Tom söker bilder från det förflutna, som speglar de tidiga emigranternas livsvillkor. Andra riks-, by- eller familjehistoriska företeelser som Krüger närmast sig via både personliga och officiella dokument är bl.a. Finlands tillvaro som storfurstendöme, den kvinnliga rösträtten och andra samhällsförändringar, baptismens ankomst till bygden, och folkskolans ibland litet tröga genombrott.

Utkommit i september 2006.

Inbunden, 134 s. (160 x 245 mm), illustrerad

Pris 15 euro.

*Vällingklockan*s förra nummer, 2/2006, innehöll två beklagliga fel i presentationen av Inger Krügers bok. Den rättade presentationen finns ovan.

december) samt årsbroschyrer m.m. För avgiften fås dessutom – helt gratis! – tidningen *Hembygden* (5 nr/år; normalpris 10 euro/år), som är Finlands svenska hembygdsförbunds tidning.

Kontakta vår kassör Britt-Helen Flemming, 06-3654572, om du vill bli medlem. **Varför inte "värva dig själv" samt två andra personer som nya medlemmar – då får du gratis böcker och vykort till ett värde av 12 euro!** Välkommen med!

